

**Центральна міська бібліотека для дорослих
ім. Бориса Антоненка-Давидовича**

**Із словом в серці,
з піснею в душі**

**(до 100-річчя від дня народження
Григорія Антоновича Нудьги)**

Краєзнавчий бібліографічний нарис

Ромни - 2013

Із словом в серці, з піснею в душі [Текст]:
краєзнавчий бібліографічний нарис / Центральна
міська бібліотека для дорослих ім. Бориса
Антоненка-Давидовича; укладач провідний
бібліограф МЦБС В. І. Салогуб. – Ромни, 2013.

Про видатного сина Роменської землі, літературознавця, критика, невтомного збирача перлин української народної творчості – дум, пісень, балад, палкого патріота України Григорія Антоновича Нудьгу йдеться мова у цьому краєзнавчому бібліографічному нарисі. Григорій Андрійович прожив нелегке життя, пройшовши через тюрми та табори, постійні утиски з боку влади. Деякий час йому заборонялося займатися улюбленою справою – літературною діяльністю, збиранням фольклорного надбання українського народу. Але він до останнього подиху залишався вірний справі свого життя.

НАША АДРЕСА:

Центральна міська бібліотека
для дорослих ім. Бориса
Антоненка-Давидовича
вул. Коржівська, 94
м. Ромни
Тел. 5-31-53
Ел. адреса library-romny@ukr.net

Велична спадщина унікального вченого. Григорій Антонович Нудьга. (1913 – 1994)

Українці протягом століть створювали надзвичайно витонченої краси поезію слова та музики - пісню і думу. Думи давно уже стали, як стверджував англійський вчений В. Ральстон, «предметом національної гордості українців». Епос - обличчя нації, історичний вимір її зрілості, стійкості та єдності, ознака утвердження того важливого для кожного народу суспільно-політичного стану, який називають самосвідомістю, відчуття свого місця в світовій історії, відповідальності за долю кожної людини і всього народу.

Про нашого земляка Григорія Антоновича Нудьгу, видатного українського літературознавця і критика, фольклориста, дослідника української народної пісні в світовому культурному процесі, немало написано в Україні і за кордоном. Він автор десятків книг і брошур, вступних статей і наукових приміток до збірників та антологій, сотень журнальних і газетних публікацій.

Остання з його книг — «На літературних шляхах» (К., 1990). У ній на широкому історико-літературному матеріалі простежується внесок української літератури у всеслов'янський культурний фонд. Автор дослідив проблему зародження та становлення літературознавства від часів Київської Русі до кінця XVIII століття, висвітлив взаємозв'язки України в галузі освіти і книговидання з країнами Західної Європи у XV — XVIII століттях.

Цей найвизначніший у XX столітті дослідник і знавець кобзарських дум народився 21 (за старим стилем 8-го) січня 1913 року у селі Артюхівці на Полтавщині (тепер Роменського р-ну Сумської обл.) у сім'ї козака. Про великий вплив Шевченкової музи на формування свого світогляду вчений зазначав, що вся творчість Кобзаря для

нього - це ніби продовження того, чого вчили його батько й мати: любити свій народ та плекати його пісню. Спершу вчився в рідному селі, а далі у Глинській семирічній трудовій школі. У 1931 році Григорій закінчив Гадяцький педагогічний технікум. У Гадячі виразно виявилася його схильність до наукової та літературної праці. Тут з'явилася його перша стаття, вірші, нариси, оповідання, що друкувалися у пресі.

У 1932-1933 рр. юнак став очевидцем, а частково й жертвою масового винищення українського народу страшним голодомором. Шукаючи справедливості у районного начальства та захищаючи селян від голоду, він накликав біду на свою родину. Від голодної смерті помер батько, і Григорій став єдиною опорою для матері та сестер. Молодого хлопця, який намагався захистити односельців від непомірних поборів, почала переслідувати комуністична влада. Довелося тікати з рідного села. Аж в 1990-х роках враження від голодомору в Артюхівці він опублікує в журналі «Київ» під заголовком «Цар-голод».

В 1933 році Григорій вступив на філологічний факультет Харківського університету, а згодом перейшов до Київського університету, який закінчив у 1938 році. Навчаючись в університеті, він вивчає творчість свого земляка – артюхівського кобзаря Івана Запорожченка, записує його репертуар.

Ще студентом Григорій був прийнятий на посаду молодшого співробітника Інституту фольклору Академії наук України, брав участь у фольклорних експедиціях, записував та вивчав українські народні традиції. Але 1937 року був звинувачений у зв'язках з «ворогами народу» і звільнений з Інституту. Після закінчення університету він працював викладачем Полтавського педагогічного інституту. Тут з'являються його перші наукові публікації: «Народний поет-революціонер І. Запорожченко», «Пісні літературного походження в українському фольклорі», «Панас Мирний у Полтаві» та ін.

Воєнні роки принесли Григорію Нудзі нові випробування: фронт, німецький полон, поневіряння на окупованій території. В 1944 році він - співробітник Львівського відділення інституту літератури Академії наук України. Однак працювати у Львові довелося недовго, бо в 1945 році напередодні захисту дисертації вченого звинуватили в антирадянській агітації, в «извращении украинского языка в националистическом духе», а відтак засудили на десять років позбавлення волі та відправили на Колиму в концтабори «Дальстрою». Майже шість років каторжних робіт з перевиконанням норм дали шанс Григорію Антоновичу скоротити термін перебування в концтаборі. Після звільнення не мав права займатися улюбленою науковою працею за спеціальністю та проживати в містах. Влаштувався обліковцем на провінційній швейній фабриці, бідував.

Але це не спинило відданого патріота України: він продовжував вивчати рідний фольклор, накопичувати матеріали для майбутніх творів з фольклористики й літературознавства. Після смерті Сталіна з послабленням репресивного клімату в СРСР з Григорія Нудьги в 1954 році була знята судимість. В 1955 році Г.А. Нудьга поселився у Львові, був прийнятий на роботу в редакцію журналу «Жовтень» і з 1957 року працював молодшим науковим співробітником відділу літератури Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові (тепер Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). У 1956 році захистив кандидатську дисертацію. В 1963 прийнятий до Спілки письменників України. В цей час його увагу привертають проблеми літератури і фольклору, теорії та історії жанрів, творчість Т. Шевченка та І. Котляревського, світове значення української пісні тощо. Одна за одною виходять його книжки: «Українська пісня серед народів світу» (1960), «Пародія в українській літературі» (1961), «Заповіт» Т. Шевченка» (1962), «Листування запорожців з

турецьким султаном» (1963), «Пісні революції» (1968), «Думи» (1969), «Українська балада» (1970) та ін.

У 60-70-х роках дослідник опублікував десятки статей про історію поширення української пісні за кордоном — у Франції, Італії, Англії, Німеччині, Данії, Угорщині, в слов'янських країнах. Вони склали велику працю під назвою «Українська пісня і дума за кордоном (Світова слава і значення української народної пісні)».

Як літературознавець Григорій Нудьга брав активну участь у тодішньому літературному процесі, виступав з критичними відгуками на нові книжки. У статті «Балада про отруєння Гриця і легенда про Марусю Чурай» (1967) він аргументовано заперечив твердження про М. Чурай як історичну особу, залишивши їй місце літературного й легендарного образу. Ця тема увійшла до книги «Слово і пісня» (К., 1985).

Наукова й творча спадщина Григорія Нудьги унікальна. Павло Загребельний у передмові до його книги «Не бійся смерті» в 1991 році писав, що нові розвідки Григорія Нудьги чимало прислужаться нашій культурі й заповнять одну з тих важливих прогалин, які утворилися в нашій історичній пам'яті з причин, від нас незалежних. Ще на початку наукової діяльності Г.Нудьга зробив глибоке дисертаційне дослідження і видав три томи збірника «Пісні та романси українських поетів від XVI до XX ст.». Працюючи в інституті соціальних наук у Львові, видав монографії «Пародія в українській літературі» (1961р.) та «Українська балада» (1970р), студію «Український поетичний епос» (1971р.). Водночас ним були укладені, як вченим енциклопедистом, більше десятка антологій пісенної та народної творчості з його докладним коментарем.

До видатних здобутків науковця належить книга «Українська дума та пісня у світі», документальне дослідження про сприйняття української творчості світовою громадськістю. Протягом двох десятиліть учений

збирав матеріал про «міжнародні біографії» українських пісень у тридцяти державах світу. Чимало з них стали сенсаційними. Праця вийшла в двох томах, в повному обсязі тільки в 1998 році. В його дослідженнях йшлося про славу творинь українського народу, через що його науковий шлях в СРСР був тернистий і він постійно зазнавав переслідувань. Хоч у 1967 році він був повністю реабілітований, вчений знаходився під постійною «опікою» комуністичної влади. Незважаючи на величезний науковий доробок, йому не дали піднятися на посаді вище молодшого наукового співробітника, а в 1973 році вченого відправили на пенсію.

Ставши пенсіонером, Г. Нудьга далі багато працює, час від часу з'являються його публікації і в Україні, і за кордоном. Він веде активне громадське життя, контактує з патріотами-підпільниками, у нього дома буває опальний тоді В'ячеслав Чорновіл. Нудьга твердив, що лише українська пісня і мова здатні відчувати глибоку душу нації і виливати в мистецькій формі людські думки, мрії, почуття і сподівання. Про велич здобутків вченого свідчить його опубліковані праці, які творять широку панорамну картину торжествуючого лету народних перлин на світовому небосхилі. Феноменальність Г.Нудьги - вченого має ще один вимір - вміння відкривати незнанні сторінки історії рідного народу, його культури. «Мабуть, жодне явище історії українського народу не здобуло в світі такої популярності й романтичного висвітлення, як Козаччина, його фортеця – Січ», - писав у вступі до своєї «Республіки козаків» Григорій Нудьга. Дослідник мав повне право вважати Запорозьку Січ своєю, адже сам був з роду останнього кошового Запорозької Січі Петра Калнишевського. Саме цим і пояснюється непоборне бажання Григорія Нудьги знати все про свою Батьківщину.

Після здобуття Україною незалежності вчений нарешті отримав заслужене визнання. Виходять друком раніше написані ним книжки «На літературних шляхах:

Дослідження, пошуки, знахідки» (К., 1990) і «Не бійся смерті» (К., 1991). В 1993 році у Львові відбулися ювілейний вечір і наукова конференція з нагоди його 80-річчя, у пресі були надруковані статті про нього, прозвучали передачі по радіо та на телебаченні. Однак здоров'я та сили почали покидати Григорія Антоновича. 14 березня 1994 року він пішов із життя і похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

Великий і скромний трудівник Г. А. Нудьга сказав про себе слова, які варто повторити: «Я почуваю себе звичайним ратаєм на полі української культури». Творчість Г. Нудьги служить і сьогодні національно-духовному відродженню в Україні.

Увічнення пам'яті:

Надгробок Г. Нудьги на Личаківському кладовищі у Львові.

Після смерті вченого у Львівській організації Спілки письменників України було створено Фонд імені Григорія Нудьги, який займається вивченням його наукової спадщини, а також продовженням його справи — наукового дослідження образності української пісні. За

сприяння Міжнародного фонду «Відродження» у 1997 р. фундація його імені видала працю його життя - 2-томну монографію під назвою «Українська дума і пісня у світі».

Література:

1. Дубина, П. Земляк-літературознавець [Текст] : до 70-річчя від дня народження Г. А. Нудьги // Комуністичним шляхом. – 1983. – 14 січня.- С. 4.

2. Ротач, П. Збагачує знаннями, запалює любов'ю [Текст] : про книгу Г. Нудьги «Слово і пісня» // Комуністичним шляхом. – 1985. – 25 грудня.

3. Діброва, Г. Творчість дослідження [Текст] : Книга нашого земляка Г. А. Нудьги «Слово і пісня» // Комуністичним шляхом. – 1986. – 11 жовтня.

4. Братунь Р. Відкривач духовних скарбів [Текст] // Шлях перемоги. — 1993. — 3 квіт.

Містить біографічні дані про причини перших переслідувань Г. Нудьги та про його арешт 1945 року. Коротко про праці та твори вченого «Українська пісня в світі: Дослідження» (Київ, 1989), «На літературних шляхах: Дослідження, пошуки, знахідки» (Київ, 1990), «Не бійся смерті» (Київ, 1991).

5 . Г. А. Нудьзі 80 років [Текст] // Панорама Сумщини. — 1993. — 21 січ.

6. Горак Р. Вічно молодий [Текст]: Григорію Нудьзі — 80! // Літературний Львів. — 1993. — № 6 (черв.).

7. Горак Р. Дороги страдництва й надії [Текст] // Просвіта. —1993. — Вип. 2 (січ.).

8. Гримич Г. М. Нелегкий шлях до істини [Текст] : (Спроба літературного портрету Григорія Нудьги) // Збірник: Журналістика. — Київ, 1993. — С. 48-55.

9. Тернистий шлях до ювілею Текст : до 80-річчя від народження Г. Нудьги // Літературна Україна. — 1993. — 18 берез.

10. Коваль В. Запізнілі лаври пахнуть стражданнями Текст // Українська газета. — 1994. — № 6 (48) (17-30 берез.).

11. Качуровський, І. Англійська балада як улюблений жанр романтиків [Текст] // Дивослово.- 1998. - №7. – С. 7.

Григорій Нудьга згадується як збирач балад.

12. Діброва, Г. Життя, що кличе до пошуку [Текст] : про Г. Нудьгу, земляка, літературознавця // Вісті Роменщини. – 1998. – 12 серпня.

13. Чернопиский, М. Цінне дослідження Григорія Нудьги [Текст] : про працю «Українська дума і пісня» // Дивослово. – 1999. - №10.- С. 63.

14. Панченко В. Гораций із Припутнів [Текст] // День. — 2003. — № 13 (24 січ.).

15. Хвостенко, Г. «Республіка козаків» від Григорія Нудьги [Текст] // Сумщина. – 2008. - №113. – С.4.